

DOI [https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-31\(60\)-29-51](https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-31(60)-29-51)
УДК 316.367:173.3-048.66-055.2:159.922.1

Бевз Галина Михайлівна,

доктор психологічних наук, професор,
завідувач відділу психології спілкування
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0003-2487-5429>
galina.bevz@gmail.com

Гривакова Оксана Володимирівна,

магістр психології, випускниця
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0009-0004-0741-9055>
grivakova@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ «СЕСУАЛЬНОГО САБОТАЖУ» ЯК ФОРМИ ВІДМОВИ У СЕСІ ПОДРУЖНЬОМУ ПАРТНЕРУ

Анотація. У статті розкриваються результати проведеного в Україні (2024 р) дослідження щодо відмови жінки у сексі своєму подружньому партнеру, що співвідноситься із поняттям «сексуального саботажу». За допомогою моделювання та трансдисциплінарного підходу здійснено уточнення змістовного наповнення терміну «саботаж» та його імплементація у сферу вивчення сексуальної поведінки людини.. Встановлено, що «сексуальний саботаж» може пред'являтися як відмова партнеру у сексі через поведінку уникнення, маніпуляції та протесту, що обумовлюється свідомими та позасвідомими чинники. Прояви сексуального саботажу у поведінці жінки детермінується досвідом її сексуального розвитку у дитинстві та оціночним ставленням близьких до проявів її сексуальності, відкритістю тем сексу у батьківській родині та їхньої доступності для обговорення тем сексуальної просвіти а також досвідом першого сексуального контакту та обсягом отриманої інформації про секс. Доведено, що надання інформації про секс через літературу та ровесників (без участі підтримуючих дорослих) посилює страхи жінки щодо сексуальної близькості, а в подальшому може провокувати розвиток больових симптомів під час статевого акту. Встановлено, що зниження сексуальних функцій на індивідуальному рівні має прямий зв'язок із відмовами від сексу, а їхнє зростання – із почуттям сексуального задоволення, що базується на парній взаємодії. На основі факторного

аналізу встановлено, що відмова від сексу, як поведінка сексуального саботажу, базується на упередженому відторгненні партнера, що детермінується негативним чи «рамковим» досвідом сексуального зростання у батьківській родині та поведінкою жінки, направленою уявним самозбереженням. Натомість налагодження здорових сексуальних стосунків базується на парній взаємодії та довірі до партнера. «Сексуальний саботаж» як вперше окреслена тема на терені вітчизняних психологічних досліджень відкриває новий пласт наукових знань, що потребують більш прицільного вивчення та уточнення і постають перспективою подальших досліджень.

Ключові слова: подружжя; сексуальні стосунки; сексуальне задоволення; відмова у сексі; саботаж; сексуальний саботаж; досвід дитинства.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. Інтимна сторона подружнього життя, як і раніше, залишається непростою сферою для досліджень саме з причини її закритості для прямого спостереження. Як правило, розбудова сексуальних стосунків подружніх партнерів переважно залишається у полі компетентності їхнього власного досвіду і часто постає неусвідомленим чинником подружніх непорозумінь. Одним із них є відмова одного із подружжя у сексуальному контакті. Причини такої відмови можуть стосуватися порушень сексуальної функції, психологічних аспектів парної взаємодії чи обумовлюватися ситуативними чинниками. Натомість тема відмов у сексуальному контакті все ще залишається поза увагою науковців, хоча у практиці психологічного консультування подружніх пар вона вже не раз поставала як задача на вирішення. При декларації наявності сексуального потягу та прихильного ставлення у сексуальному партнерстві ми можемо зустрітися з фактом відмови у сексуальному контакті, що може відбуватися як свідомо, так і несвідомо по незрозумілих причинах. Така поведінка у сексуальному житті подружньої пари видається подібною до явища саботажу, що і навело нас на думку вивчити прояви відмов у сексі жінок своїм подружнім партнерам. З наукової точки зору явище «сексуального саботажу» ще не отримало представлення у наукових дослідженнях, хоча у практиці цей термін з'являється для пояснення відмови від сексу одного із партнерів. Суспільна увага до питань психологічного здоров'я та якості подружніх стосунків додатково підкреслює важливість дослідження цієї теми. Результати такого дослідження можуть стати основою для покращення якості подружніх

стосунків у цілому. Наразі наш науковий інтерес у цій статті буде фокусуватися саме на відмові жінки у сексі своєму подружньому партнеру.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. Аналіз вітчизняної наукової літератури вказує на відсутність безпосередніх досліджень з питань відмов жінки у сексі своєму подружньому партнерові, зокрема, таких, що можуть трактуватися як «сексуальний саботаж». Натомість, низка вітчизняних та зарубіжних досліджень розкриває певні аспекти явища відмови у сексі своєму подружньому партнеру, результати яких можуть бути корисними для нашого наукового пошуку. Розглядаючи витоки сексуальних стосунків людини в немовлячому, дитячому та підлітковому віці психоаналітик Д. Шарфф розкриває і питання уникання сексуальної близькості, як результату страху близькості та болю, що супроводжується внутрішнім конфліктом і, як наслідок, призводить до сексуальних проблем у парі [12]. Дослідниця Д. Бек вказує на когнітивні спотворення (негативне самосприйняття та катастрофізацію), що можуть суттєво впливати на сексуальне задоволення і призвести до тривоги, уникнення та зниження сексуального бажання [2]. Е. Перель, досліджуючи феномен подружньої невірності, розкриває значення динаміки влади та контролю в сексуальних стосунках. Вона стверджує, що дисбаланс влади може призвести до обурення, гніву та деструктивних дій з боку партнера, який відчуває себе контрольованим або пригніченим [15]. Найбільш представленими у сфері психотерапії подружніх пар виявилися дослідження дисбалансу сексуальних функцій у подружній парі, де питання уникнення від сексу розкриваються в контексті відхилень та патології, як прерогативи медичної сфери знань [15]. Низка досліджень стосується безпосередньо парних стосунків, де, за даними досліджень А. Кінсі, підвищення обізнаності щодо власних потреб сприяє кращому розумінню своєї сексуальності та слугує відкритій комунікації в стосунках. Проведене разом з А. Кінсі масштабне дослідження сексуальних звичок американців в середині ХХ століття сприяло більш відкритому підходу до обговорення сексуальних питань, зокрема тем, пов'язаних із задоволенням, згодою та правом жінки на сексуальне задоволення [14]. Вчені З. Джавадівала, Х. Аллахвердіпур, М. Джафарабаді, С. Азімі, Н. Гілані та В. Чатту, які вивчають цю сферу, підкреслюють, що спілкування не тільки сприяє взаємному розумінню потреб і кордонів, але й посилює емоційну близькість і задоволеність від взаємозв'язків, які безпосередньо пов'язані з сексуальною самореалізацією. Здатність до створення миру у стосунках та важливості керування суперечками у подружніх стосунках постало предметом вивчення

соціального психолога К. Тевріза. Продовження цієї думки віднайшло відголосок у працях В. Татенко у розробленій ним психологічній моделі інтимного життя, у якій автор виділяє свідому та позасвідому сфери; тілесні, душевні та духовні її аспекти, а також індивідуальну та парну інтимність, як територію «мого» та «нашого» [11]. Підсумовуючи вище сказане можемо зазначити, що відмова партнерові у сексі може досліджуватися в контексті побудови почуття інтимності, що детермінується чинниками розвитку індивідуальної сексуальності, транслюється засобом когнітивних упередженостей та презентується у парній взаємодії почуттям (не)задоволеності.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає у виокремленні ознак відмови у сексі подружньому партнеру як проявів «сексуального саботажу» та вивченні його ймовірних психологічних детермінант.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: 1) здійснити аналіз сутнісних характеристик терміну «саботаж» в контексті прикладного застосування в різних сферах знань; 2) засобом аналізу випадків відмов у сексі своєму подружньому партнеру окреслити прояви саботажу у сексуальних стосунках жінки; 3) здійснити пошук психологічних детермінант проявів сексуального саботажу через відмови у сексі своєму подружньому партнеру.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

Дослідження опирається на трансдисциплінарний підхід у вивченні психологічних явищ, що проявилось у запозиченні терміну «саботаж» із сфери конфліктології, сучасної теорії комунікації та кримінального права [5], [6], [7], [10] для трактування сексуальної поведінки жінки у ситуації свідомих чи несвідомих відмов партнеру у сексуальному контакті. Цей підхід забезпечив пошук та уможливив відповідне трактування терміну «саботаж» відповідно до сексуальної поведінки жінки, що донині було відсутнє у сфері психологічних знань та сексології. Застосування методу моделювання [1] та системного підходу надало можливість окреслити межі досліджуваного явища та визначити необхідні його кореляти, що постали предметом цього дослідження. Розроблена на основі моделювання програма дослідження надала можливість сформулювати три дослідницьких блока та підібрати відповідний інструментарій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Дослідження здійснювалося на основі моделювання ймовірного спектру відмов жінки у сексі подружньому партнерові [1] та створення програми діагностичного дослідження із трьох діагностичних блоків: 1) *актуальна ситуація* щодо відмови жінки у сексі своєму подружньому партнеру: а) суб'єктивні чинники відмов жінки у сексуальній близькості (фізіологічні, поведінкові, емоційні та когнітивні аспекти) та аналіз випадків відмов; б) задоволеність сексуальними інтимними стосунками (фізіологічний та емоційний аспекти, задоволеність партнером та парними стосунками); 2) *досвід сексуального розвитку в дитинстві та дорослості* (дитячі спостереження за проявами сексуальних стосунків у побутовому житті, батьківське ставлення до питань сексу та доступність батьків до обговорень питань сексу, сприймання батьками проявів сексуальності у розвитку доньки; оцінка респондентами власного досвіду першого сексуального контакту та інформаційні джерела з питань сексу); 3) *наявність травмувального досвіду*, як чинника уникнення в дорослості болючих спогадів. Також були використані тестові методики для уточнення інтимно-подружніх стосунків у парі, як-то: модифікований опитувальник сексуальної задоволеності Л. Бергер-Крос; методика задоволеності шлюбом (Столін, Романова, Бутенко) та індекс сексуальної задоволеності (FSFI).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Дослідження проводилося восени 2024 року. Вибірка складалася із 56 жінок віком від 25 до 55 років, які з народження проживали в Україні. Вартує зауважити, що на час дослідження в Україні вже поспіль три роки, як триває війна унаслідок воєнної агресії росії. Було обрано віковий діапазон з огляду на те, що він охоплює періоди активної самореалізації жінки у професійній, особистісній та сімейній сферах. Віковий діапазон вибірки також був обумовлений випадковим методом її створення через інтернет-оголошення та на основі клієнтського досвіду практикуючих психологів. Дослідження виконувалося на основі поінформованої згоди. Умовою участі у дослідженні було наявність у респондентів досвіду відмов у сексі своєму подружньому партнерові, що не зумовлено практикою сексуального примусу чи насилля. Остання умова є важливою, оскільки вона змінює детермінацію відмови і може мати додаткове трактування як механізму захисту, вивчення якого не передбачалося в нашому дослідженні.

Спочатку ми розкриємо результати нашого пошуку стосовно терміну «саботаж». Його етимологія пов'язана з певним історично-культурним контекстом, а сам термін має французьке походження – «sabot», що означає

дерев'яний башмак, який робітники текстильних фабрик, побоюючись заміни ручної праці машинами, навмисно закидали в машинне обладнання, щоб його попсувати. Також термін «саботаж» вказує на невдоволення робітників, яке вони проявляли через тупання ногами в дерев'яному взутті. Таким чином зафіксоване історичне значення слова «саботаж» пов'язується із діями протесту, опору, відмови від виконання роботи та вираженням невдоволення, що здійснюється не у прямий спосіб. Наразі сучасне трактування поняття саботажу переважно розкривається у сфері конфліктології, зокрема, в умовах військових конфронтації та у співвіднесенні із об'єктами оборонного значення для створення перешкод у військових або оборонних діях [7]. В сучасній теорії комунікації термін «саботаж» розглядається в контексті явища аномії і характеризує порушення комунікації при збереженні її зовнішньої правильної форми [5], [10]. Науковці зазначають, що специфічною характеристикою даного явища є його прихований характер, що ускладнює можливості своєчасного виявлення та нейтралізації деструктивного впливу. Саботаж в сучасному суспільстві є складним соціально-психологічним феноменом, який виходить за межі історично-традиційного розуміння як навмисного руйнування. Він проявляється у різноманітних формах, від активного опору до пасивної незгоди, і часто є реакцією на системні дисфункції, такі як бюрократія, корупція та відчуття соціальної несправедливості. Дослідники проявів саботажу в організаціях виокремлюють так званий «психологічний саботаж» як найбільш підступну його форму. Співробітники можуть формально дотримуватися інструкцій, але навмисно ігнорувати або спотворювати їх. Така поведінка, що зовні створює видимість слухняності, насправді є формою пасивного опору [5]. Опираючись на трактування явища саботажу у житті людини та суспільства, економіці, воєнній справі, політології та теорії комунікації ми можемо його окреслити як свідомо спрямовану діяльність та приховану/замасковану протидію певному заходу, навмисний її зрив шляхом непрямой відмови; один з методів спротиву, ненасильницький підхід (дієвіший за акції прямої дії), що може мати вторинні наслідки [5]. Таким чином, в результаті поведінки «саботажу», прагнучі уникнути небажаного, людина може позбутися бажаного через реальні чи уявні обмеження обговорити свою незгоду прямо та безпосередньо.

Приступаючи до викладу результатів дослідження зазначимо, що аналіз самооцінок респондентами причин їхніх відмов у сексі партнерові вказав на наявність чотирьох груп відмов (фізіологічних, емоційних, когнітивних та з причини незадоволеності партнером) з перевагою фізіологічних та емоційних (рис. 1).

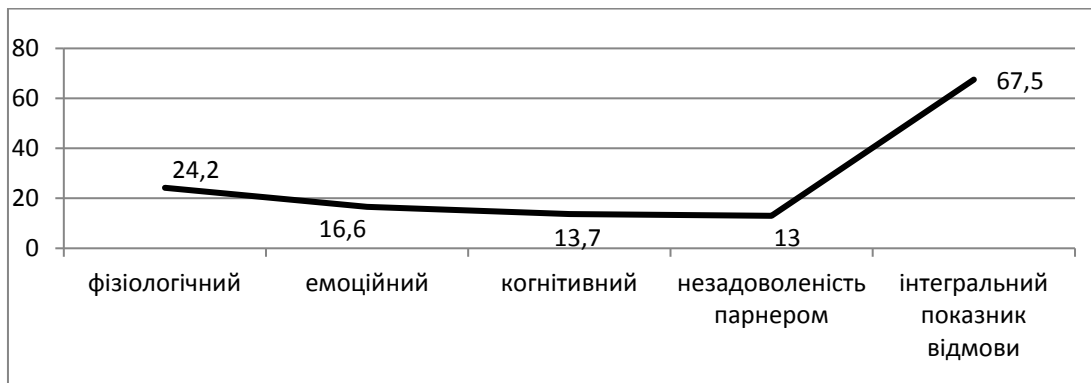

Рис. 1 Середні показники вибірки згідно категорій відмов у сексі своєму партнерові

Наступним показником, який нас цікавив був показник самооцінки сексуальної задоволеності в парі, що оцінювався за модифікованим опитувальником Л.Берг-Кросс. Розподіл вибірки також зафіксував перевагу саме фізіологічного аспекту сексуальних стосунків у парі, за яким слідує емоційний (рис. 2).

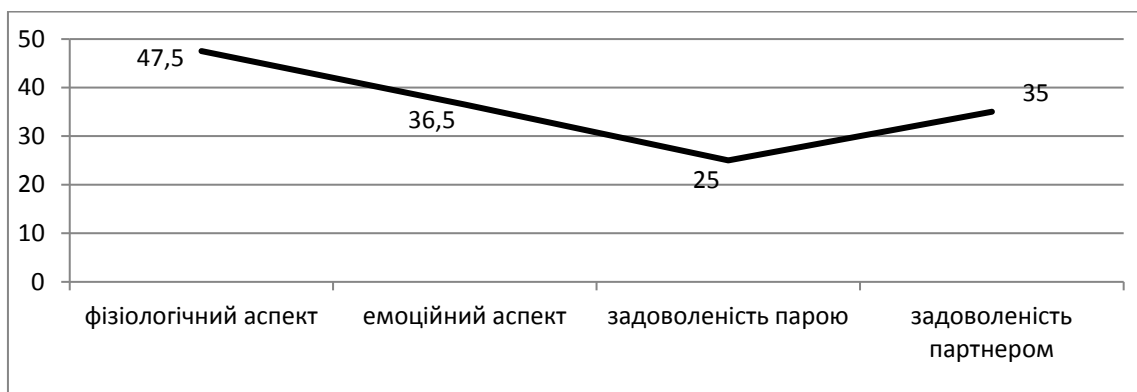

Рис. 2 Середні показники вибірки за категоріями сексуальної задоволеності

Таким чином було встановлено домінування фізіологічного аспекту як у показниках відмов жінок у сексі подружньому партнерові, так і серед показників сексуальної задоволеності у парі. Другим по силі відмов (в обох випадках) виступає емоційний аспект. Найнижчі показники щодо сексуальної задоволеності отримали «задоволеність партнером» та «задоволеність парними стосунками». Натомість, при вищих показниках задоволеності своїм партнером жінки виказують найнижчі показники задоволеності саме своїми парними стосунками із подружнім партнером,

що може стосуватися питань побудови взаємодії між партнерами у т.ч. і в контексті задоволення сексуальних потреб.

Стосовно індексу сексуальної задоволеності вибірка переважно характеризується підвищенням показників «сексуального потягу» та «сексуального збудження» а також «оргазму» та «задоволення». Натомість низький рівень показників «лубрикація» та наявність невеликої частки проявів больових відчуттів все-таки може вказувати на ймовірне зниження почуття комфорту під час сексуального акту. Повідомлення жінок про наявність больових відчуттів (на початку та під час сексуального акту) вже було зафіксовано іншими дослідженнями, що пояснюється раніше сформованими негативними настановами щодо сексуального акту [8]. Показники самооцінки жінками їхньої сексуальної функціональності надано на рис. 3.

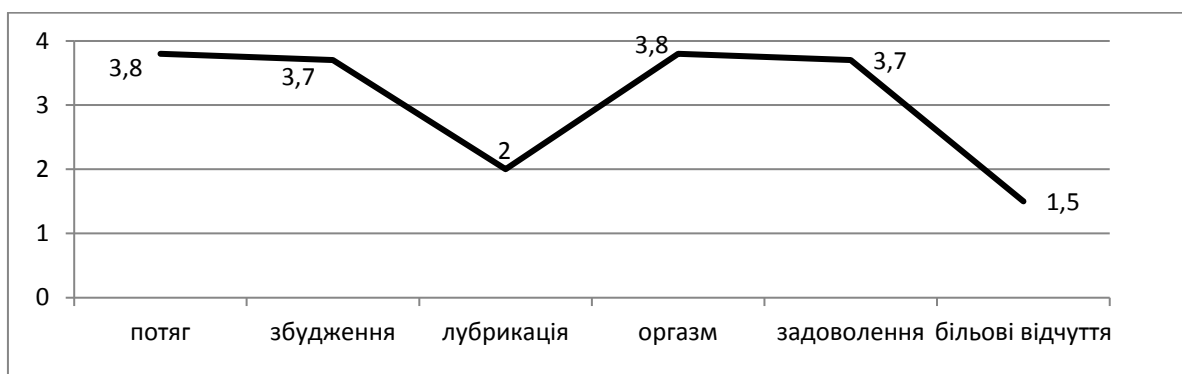

Рис. 3 Середні показники представленості у вибірці жінок сексуальних функцій

Аналіз зазначених показників укріпив наше припущення, що наявність відмов у сексуальному партнерові ми не можемо трактувати через відсутність у респонденток сексуального потягу, як показнику фригідності [4]. Це підтвердив і аналіз випадків, що теж зафіксував відмови жінки у сексуальному партнерові не з причини відсутності сексуального бажання. Серед чинників, які призводили до відмов у сексуальному партнерові жінки називали наступні: образу, виникнення неочікуваних негативних спогадів та ситуативних больових відчуттів, неухважність партнера до щоденних бажань жінки, що мала місце в попередніх ситуаціях, злість на партнера, акти покарання та помсти за зраду. Натомість жінки зауважували, що зазвичай, вони не висловлювали ці причини безпосередньо, а свою відмову обґрунтовували посилаючись на фізичне недомагання, відсутність настрою тощо. Таким чином ухильна поведінка жінки щодо сексуальної функціональності мала різні

чинники, які, як правило, залишалися не проясненими для партнера. Вони також могли бути незрозумілими і самій ініціаторці відмови у сексі своєму подружньому партнерові. Інколи жінки прямо говорили, що вони саботували сексуальний акт, щоб провчити свого партнера, щоб він відчув, як почувається інша людина, коли її потреби не враховуються та ігноруються або зраджуються. В таких ситуаціях жінки казали, що вони теж потерпають від своєї поведінки «сексуального саботажу». Проте очікувана та бажана зміна поведінки свого партнера щодо посилення його уважності до її потреб у щоденному житті гарантує їм більше задоволення, ніж «збитки» від ситуації відмови. Таким чином наше звернення до поняття «саботажу» у сексуальній поведінці жінки зумовили нас знову здійснити більш детальний аналіз його смислового наповнення уже у сфері сексуальної поведінки партнерів.

Нами були виокремлено наступні характеристики саботажу, які можуть мати місце у сексуальній поведінці обох партнерів. Наразі, ми тут застосували термін «партнери», оскільки у розповідях респонденток ми відмічали вище названі ознаки саботажу, як у їхній сексуальній поведінці, так і в описі сексуальної поведінки їхніх партнерів. Це такі, як: навмисний зрив сексуального акту, свідомо недбале виконання або безініціативне з дотриманням лише видимості виконання певних дій, прихована / замаскована протидія, незгода з наявним становищем життя в парі. А також дії, які уможливають тимчасове блокування ресурсів обох партнерів або завдають їм шкоди хоча б на рівні перерваного сексуального акту, уповільнюють або унеможливають досягнення результату, здійснюються без видимих та відкритих ознак протистояння, мають форму ненасильницького протистояння, передбачають прихованість намірів, уподібнені до соціально прийнятної поведінки задля уникнення осуду / покарання, можуть бути втечею від відповідальності, не передбачають детального планування. Також наше дослідження показало, що у інтимному житті поведінка саботажу може бути як свідомою, так і несвідомою. Усвідомлений саботаж є часто навмисним уникненням чи перешкодою здійсненню сексуальних стосунків між подружньою парою, що має на меті збереження контролю над ситуацією і, зазвичай, носить систематичний та звинувачувальний характер. Неусвідомлений сексуальний саботаж може бути результатом внутрішніх конфліктів, психологічних травм, страхів та нерозв'язаних проблем. Сексуальний саботаж може мати різноманітні форми прояву, включаючи відмову від інтимності, недостатню співпрацю та узгодженість дій, може нести негативний емоційний вплив, порушення довіри та неповагу до сексуальних меж та бажань партнера. Він може виникати з різних причин, таких як особисті проблеми, недоліки у

взаєморозумінні або неповага до партнера. Особливості прояву саботажу можуть варіюватися залежно від контексту та ситуації, в якій він виникає. Було встановлено найбільш типові особливості прояву саботажу у сексуальних стосунках, а саме: 1) відмова від інтимності: партнер може свідомо уникати сексуальної близькості, часто вказуючи на втомленість, стрес або відсутність бажання, 2) маніпулятивна поведінка може включати гру на емоціях партнера, використовуючи шантаж, образи або грошові мотиватори для досягнення своїх цілей, 3) саботаж може проявлятися через неповагу до сексуальних меж партнера або ігнорування виражених актуальних потреб, 4) пасивно-агресивна поведінка: вона може включати пасивний опір або протест через відмову від співпраці, вибіркоче невиконання «сексуальних подружніх зобов'язань» або схильність до конфліктів, 5) відкритий протест та конфлікти: партнер може відкрито висловлювати своє незадоволення або протест через сексуальну поведінку або ситуації, що виникають у сексуальних стосунках. Підсумовуючи все вище сказане, ще раз наголосимо, що сексуальний саботаж може проявлятися як свідомо, так і несвідомо у трьох різних формах - уникнення, маніпуляція та протест, що мають відтерміновані наслідки у сексуальному житті подружньої пари.

Прагнучи прояснити причини відмови жінки у сексі своєму подружньому партнерові ми звернулися до її досвіду зростання у батьківській сім'ї та першого сексуального контакту. Стосовно *статевого виховання*, то у 46 % випадків батьки респонденток його *регламентували* (встановлювали межі дозволеного/недозволеного), у 52 % – *ставилися позитивно*, а у 21 % випадків респондентки зазнали батьківського *негативного ставлення*. Жінки, чий батьки позитивно ставилися до прояву (становлення) їхньої сексуальності, більшою мірою здатні відчувати задоволеність у фізіологічному ($p \leq 0,001$), емоційному ($p \leq 0,001$) аспектах її виявлення та в питаннях задоволеності партнером ($p \leq 0,01$), ніж ті, у яких батьки ставилися до прояву (становлення) сексуальності доньки «рамково». Доведено, що фізіологічний аспект сексуальних стосунків стає більш доступним, якщо у дитинстві жінки батьки виказували позитивне ставлення до її сексуального розвитку в протизагу негативному, осудливому, що могло ускладнювати досягнення позитивних почуттів. Ставлення батьків до сексуального розвитку дівчаток-підлітків вивчалось в дослідженні Н. Смахтіною. Вченою було встановлено, що критичне та блокуючи батьківське ставлення щодо сексуального розвитку дівчинки-підлітка призводить до формування інфантильної сексуальності, що в дорослості буде проявлятися у нездатною до створення здорових парних сексуальних стосунків [9]. Подібні висновки були зроблені і в дослідженні

Т. Зозуль, яка вказує на взаємозв'язок між розвитком сексуальних функцій в дорослості із позитивним сприйманням власної зовнішності в дитинстві та позитивним ставленням батьків до розвитку сексуальності доньки в дитинстві [3].

Дослідженням було встановлено, що загалом *позитивне ставлення* до питань сексу у батьківській сім'ї респонденток та *доступність* для їх обговорення мають статистично достовірний прямий взаємний зв'язок ($r = 0,265$ при $p \leq 0,005$). Встановлено, що доступність сексуальних тем для обговорення в сім'ї та позитивне ставлення батьків до питань сексу поєднується із позитивним розвитком подальшого сексуального життя жінки, зокрема в питаннях розвитку її сексуальної функціональності (за опитувальником FSFI). Позитивне ставлення батьків до питань сексу виявилось прямо пов'язаним зі *збудженням* під час сексуальних контактів ($r = 0,283$ при $p \leq 0,05$): чим позитивніше було ставлення батьків до питань сексу, тим вищий рівень сексуального *збудження* може відчувати жінка під час сексуального акту. Доступність батьків для обговорення тем сексуальності теж виявилась прямо взаємопов'язаним зі здатністю жінки відчувати *оргазм* під час сексуального контакту ($r = 0,358$ при $p \leq 0,05$): чим більш доступніше були батьки дітям для обговорення тем сексуальності, тим більш жінка здатна відчути оргазм під час статевого акту. Самооцінка респондентами їхнього *першого сексуального контакту* виявилась взаємопов'язаною з такими показниками жіночої сексуальної функції, як відчуття *болю* під час статевого акту ($r = -0,545$ при $p \leq 0,001$) та силою сексуального *потягу* ($r = 0,275$ при $p \leq 0,05$). Чим позитивніше оцінює жінка досвід свого першого сексуального контакту, тим сильніший вона схильна відчувати сексуальний потяг та менший біль під час статевого акту.

У дослідженні набуло особливого значення поведінка «*сексуальної зради*» у подружній парі. Так дослідженням було встановлено, що явище сексуальної зради пов'язано із досвідом дитинства, а саме, переживанням власної сексуальної непривабливості, «рамковим ставленням» батьків до проявів сексуальності власної доньки у процесі її дорослішання та такими джерелами отримання інформації про сексуальні стосунки як «ровесники» та «література». На останнє вказує виявлений прямий взаємозв'язок між *достатністю наданої в дитинстві інформації* про секс та відчуттям болю під час статевого акту ($r = 0,360$ при $p \leq 0,05$). Це може свідчити про формування «негативних» настанов щодо сексуального акту, що обумовлено дитячим сприйманням інформаційних джерел щодо сексу за відсутності підтримуючих стосунків дорослих. Цей результат вказує, що джерела інформації про сексуальність у дитинстві можуть впливати на формування ставлення до сексу, встановлення інтимних стосунків і, більше

того, навіть на вибір партнера. Жінки, які в дитинстві отримували інформацію про секс переважно від інших дітей або з літератури, частіше повідомляли про зраду з боку своїх партнерів у дорослому житті. Ті ж жінки, які отримували інформацію про секс від дорослих або з власного досвіду, рідше стикалися з проблемою зради в стосунках. Доведено, що самооцінка жінкою поведінки партнера в категоріях сексуальної зради також є пов'язаною із досвідом її дитинства, а саме – з «рамковим ставленням» батьків до проявів сексуальності доньки в період її дорослішання. Виявлено статистично значущий взаємозв'язок між ставленням батьків до прояву (становлення) сексуальності респонденток у дитинстві та фактом зради з боку партнера ($p \leq 0,001$). Так 63,2 % жінок вибірки, яким партнер зраджував, вказали на «рамкове ставлення» їхніх батьків до проявів їхньої сексуальності. Натомість жінки, яким партнери не зраджували, відмічають у більшості (55,6 %) позитивне ставлення батьків або негативне (33,3 %) і лише 11,1 % – «рамкове». Можна припустити, що «рамкове ставлення» батьків до сексуальності дочок може сприяти формуванню у них низької самооцінки, невпевненості у своїй привабливості та труднощам у встановленні довірчих відносин з партнером. Такі жінки також можуть бути більш схильними обирати партнерів, які не здатні до побудови стабільно-тривалих інтимно-подружніх стосунків.

Для подальшого пошуку детермінант відмови у сексі подружньому партнерові був застосований кореляційний аналіз між чинниками відмов, проявами сексуальних функцій у інтимно-подружніх стосунках і задоволеністю сексуальними стосунками на фізіологічному, емоційному та когнітивному рівнях а також стосовно партнера. Дослідженням було виявлено наявність статистично достовірного взаємозв'язку між показниками жіночої сексуальної функції та відмовами партнеру у сексі з різних причин (табл. 1).

Встановлено, що зниження всіх сексуальних функції має прямий статистично значущий зв'язок із показниками емоційних та когнітивних чинників відмов та з причини незадоволеності партнером. Фізіологічні чинники відмов виявилися пов'язаними із зниженням таких сексуальних функцій як «збудження» ($r = -0,481$ при $p \leq 0,01$), «лубрикація» ($r = -0,391$ при $p \leq 0,01$), «задоволення» ($r = -0,477$ при $p \leq 0,01$), а також із посиленням почуття болю під час сексуального акту ($r = 0,335$ при $p \leq 0,05$). Почуття болю також посилюється у ситуації актуалізації когнітивних чинників відмов ($r = 0,561$ при $p \leq 0,01$). Це підтверджує нашу гіпотезу, що негативні настанови можуть посилювати почуття індивідуального дискомфорту під час сексуальних стосунків на фізіологічному рівні і тим самим несвідомо причиняти односторонню відмову від сексуальних стосунків (див. табл. 1).

Таблиця 1

Кореляції даних респондентів за категоріями «відмови» та «сексуальна функціональність»

Прояви сексуальної функції (FSFI)	Кореляції за критерієм Пірсона	Чинники відмови				
		фізіологічні	емоційні	когнітивні	незадоволені партнером	інтегральні
Потяг	Кор. Пірсона	-,257	-,273*	-,409**	-,330*	-,356**
	Знч. (2-стр)	,056	,042	,002	,013	,007
Збудження	Кор. Пірсона	-,481**	-,655**	-,568**	-,604**	-,668**
	Знч. (2-стр)	,000	,000	,000	,000	,000
Лубрикація	Кор. Пірсона	-,391**	-,323*	-,471**	-,411**	-,448**
	Знч. (2-стр)	,006	,025	,001	,004	,001
Оргазм	Кор. Пірсона	-,234	-,550**	-,432**	-,351*	-,458**
	Знч. (2-стр)	,126	,000	,003	,020	,002
Задоволення	Кор. Пірсона	-,477**	-,626**	-,568**	-,630**	-,660**
	Знч. (2-стр)	,000	,000	,000	,000	,000
Біль	Кор. Пірсона	,335*	,085	,561**	,231	,346*
	Знч. (2-стр)	,023	,573	,000	,123	,018

Кореляційний аналіз між показниками жіночої сексуальної функції та різними аспектами сексуальної задоволеності показав наявність статистично достовірних взаємозв'язків (табл. 2).

Встановлено посилення всіх сексуальних функції жінки за показниками її сексуальної задоволеності згідно різних аспектів (емоційні, фізіологічні та стосовно партнера). Сексуальна задоволеність жінки стосовно парної взаємодії має прямий зв'язок із показником «лубрикація» ($r = 0,536$ при $p \leq 0,01$) і «задоволення» ($r = 0,533$ при $p \leq 0,01$) та обернений – з показником «біль» ($r = -0,295$ при $p \leq 0,05$). Встановлений факт зниження больових відчуттів стосовно сексуального акту та активізація такої сексуальної функції як «лубрикація» вказує на терапевтичний ефект внаслідок переживання жінкою задоволення як від сексуальних стосунків, так і щодо парної взаємодії. Прояснений кореляційним аналізом цей аспект наголошує саме на парній взаємодії як основної ознаки та характеристики задоволення у інтимно-подружніх сексуальних стосунках (див. табл. 2).

Таблиця 2

Кореляції даних респондентів за категоріями «сексуальна задоволеність» та «сексуальна функціональність»

Прояви сексуальної функції (FSFI)	Кореляції за критерієм Пірсона	Аспекти сексуальної задоволеності жінки			
		фізіологічний	емоційний	щодо пари	щодо партнера
Потяг	Кор. Пірсона	,316*	,348**	,096	,432**
	Знч. (2-стр)	,018	,009	,481	,001
Збудження	Кор. Пірсона	,520**	,558**	,248	,468**
	Знч. (2-стр)	,000	,000	,082	,001
Лубрикація	Кор. Пірсона	,290*	,370**	,536**	,519**
	Знч. (2-стр)	,045	,010	,000	,000
Оргазм	Кор. Пірсона	,402**	,361*	,020	,347*
	Знч. (2-стр)	,007	,016	,898	,021
Задоволення	Кор. Пірсона	,744**	,719**	,633**	,866**
	Знч. (2-стр)	,000	,000	,000	,000
Біль	Кор. Пірсона	-,081	-,026	-,295*	,000
	Знч. (2-стр)	,594	,864	,047	,995

Для перевірки висунутої гіпотези був застосований факторний аналіз, в результаті якого були отримані два фактори, що пояснюють 52,504 % сукупної дисперсії. Перший фактор отримав назву «Парна взаємодія як чинник сексуального задоволення» (внесок у загальну дисперсію 33,702 %). Нижче перерахуємо його базові параметри та їхні факторні навантаження.

- Задоволеність партнером – (,896).
- Задоволеність як парою – (,869).
- Задоволеність саморозкриттям між Вами та партнером – (,856).
- Задоволеність – емоційний аспект – (,850).
- Задов. частотою обговорень важливих питань (у т.ч. інтимних) з партнером – (,848).
- Задоволеність – фізіологічний аспект – (,825).
- Задоволення частотою, з якою партнер має бажання займатися сексом – (,816).
- Задов. цілями, які Ви ставите перед собою разом зі своїм партнером

– (,814).

- Задоволення тим, наскільки вільно відчувається партнер у секс. стосунках – (,811).

- Задоволення тривалістю прелюдій – (,802).

Змістовний аналіз першого фактору показав перевагу показників парної взаємодії як у сексуальному контакті, так і в різних життєвих ситуаціях, що поєднуються із самопочуттям свободи у стосунках, сексуальним задоволенням та почуттям комфорту. Формулою цього фактора може бути: *«сексуальна функціональність + сексуальне задоволення + партнерська взаємодія + відсутність відмов»* = *«зараз через майбутнє»*. Вартує відмітити, що показник «біль теж увійшов у цей фактор із навантаженням 0,742, як і «лубрикація» (0,769) та задоволеність частотою та інтенсивністю «оргазму» (0,734). Це може вказувати на рефлексію та прийняття жінкою різних своїх станів та тілесних сигналів у т.ч. больових. Цей фактор фіксує відсутність поведінки сексуального саботажу і локалізується на парній взаємодії у різних сферах життя подружжя, однієї з яких є сексуальна.

Детальний перелік факторного навантаження першого фактора передбачає наступні змінні: задоволеність партнером (0,896), задоволеність як парою (0,869), задоволеність саморозкриттям між Вами та партнером (0,856), задоволеність – емоційний аспект (0,850), задоволеність частотою обговорення важливих питань (у т.ч. інтимних) з партнером (0,848), задоволеність – фізіологічний аспект (0,825), задоволеність частотою, з якою партнер має бажання займатися сексом (0,816), задоволеність цілями, які Ви ставите перед собою разом зі своїм партнером (0,814), задоволеність тим, наскільки вільно відчувається партнер у сексуальних стосунках (0,811), задоволеність тривалістю прелюдій (0,802), задоволеність рівнем жертвності партнера у відносинах з Вами (0,799), задоволеність впевненістю партнера у сексуальній сфері (0,795), задоволеність тривалістю статевого акту (0,788), задоволеність проявами любові (несексуального характеру) у парі (0,783), лубрикація (0,769), задоволеність прелюдією (0,769), задоволеність тим, що відбувається після завершення (0,753), біль (0,742), задоволеність частотою та інтенсивністю оргазму (0,734), задоволеність тривалістю контакту після сексуального акту (0,734), відчуття комфортності та свободи відчуття себе у сексуальних стосунках (0,708), задоволеність стосунками у парі (0,708), задоволеність частотою сексуальних стосунків (0,702), задоволеність тим як функціонуєте як пара в різних ситуаціях, з друзями, родичами, дітьми (0,690), частота зміни сексуальних позицій (0,686), оргазм (0,666), інтегративний показник

статевої функції (0,661), задоволеність розумінням партнера ваших сексуальних потреб та готовністю їх задовольнити (0,645), частота відмови партнеру через розчарування в ньому (-0,643), частота відмови партнеру через те, що не приділяє уваги (-0,550), частота відмови партнеру через недостатню близькість (-0,530), задоволеність від впевненості в сексуальній сфері (0,365).

Другий фактор отримав назву: «Індивідуально-диспозиційні детермінанти сексуального саботажу» (внесок до сукупної дисперсії 18,801%). Нижче перерахуємо його базові параметри та їхні факторні навантаження.

- Інтегральний показник – відмова партнеру у сексі – (,880).
- Частота відмови партнеру через невідповідний настрій – (,859).
- Інтегральний – відмова партнеру у сексі (фізіологічний аспект) – (,846).
- Інтегральний – відмова партнеру у сексі (емоційний аспект) – (,789).
- Інтегральний – відмова партнеру у сексі (незадоволення партнером) – (,747).
- Частота відмови партнеру з причин втоми – (,711).
- Частота відмови партнеру як форма покарання – (,685).
- Частота відмови партнеру через сором'язливість – (,685).
- Частота відмови партнеру через невідповідне самопочуття – (,650).
- Частота відмови партнеру через неприємний запах від нього – (,642).
- Задоволення – саморозкриттям між Вами та партнером – (-,306).
- Задоволення – вільно почувається партнер у сексуальних стосунках – (-,309).
- Задоволення стосунками у парі – (-,345).

Другий фактор зібрав всі характеристики відмов, які поєднуються із досвідом дитинства (не схвалення батьками проявів статевого дозрівання та недоступність тем сексуальності у обговоренні з ними), відсутністю почуття близькості при першому сексуальному контакті а також не задоволеністю партнером.

Детальний перелік факторного навантаження другого фактора передбачає наступні змінні: інтегральний показник відмови партнеру у сексі (0,880), частота відмови партнеру через невідповідний настрій (0,859), інтегральний показник відмови партнеру у сексі через причини фізіологічного характеру (0,846), інтегральний показник відмови партнеру у сексі через причини емоційного характеру (0,789), інтегральний показник відмови партнеру у сексі через незадоволеність ним (0,747), частота

відмови партнеру з причин втоми (0,711), частота відмови партнеру як форма покарання (0,685), частота відмови партнеру через сором'язливість (0,685), частота відмови партнеру через невідповідне самопочуття (0,650), частота відмови партнеру через неприємний запах від нього (0,642), задоволеність частотою зайняття сексом (-0,626), інтегральний показник відмови партнеру у сексі через причини когнітивного характеру (0,621), задоволення (0,592), частота відмови партнеру через те, що той не дбає про себе, має бридкий вигляд (0,592), частота відмови партнеру через те, що ігнорує інтереси (0,556), частота відмови партнеру через те, що секс взагалі не приносить задоволення (0,534), наскільки позитивно Ви оцінюєте Ваш перший секс (-0,528), ставлення Ваших батьків до тем з сексуальності (-0,497), частота відмови партнеру через образу на нього (0,478), частота відмови партнеру через недостатність прелюдій перед сексом (0,393), Ваші переживання, коли ви помітили зміни в зовнішності, пов'язані зі статевим дозріванням (-0,380), частота відмови партнеру через те, що не влаштовує секс з партнером (0,378), частота відмови партнеру через хворобливий стан (0,378), потяг (0,336), наскільки позитивно батьки ставилися до питань сексу (-0,329), емоційні враження від першого сексуального контакту – близькість (-0,312).

Фактор виявився повністю позбавленим будь-яких зав'язків із сексуальними функціями. Формулою цього фактора може бути *«відмова партнеру у сексі + негативна самооцінка дитячого досвіду сексуального зростання + фокусованість на собі» = «зараз через минуле»*. У цьому факторі відсутній показник «біль» як і інші тілесні відчуття сексуальних стосунків. Його змістовний аналіз вказує на відстежування поведінки партнера (як щодо сексуальних контактів, так і інших життєвих ситуацій) та на оберігаючий характер, що детермінується оцінкою власного минулого досвіду без його перегляду в новій дорослій реальності інтимно- подружніх стосунків. Таким чином можна сказати, що поведінка «сексуального саботажу» формується як індивідуально відсторонена на досвіді минулих стосунків (в батьківській сім'ї та реальній, подружній) що розглядаються через оберігаючу призму оцінки ситуації.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

Дослідженням встановлено, що відмову від сексу жінки своєму подружньому партнерові можна трактувати як «сексуальний саботаж», якщо ця поведінка вказує на приховане незадоволення подружніми стосунками переважно щодо інших сфер їхнього життя і несе протестне змістовне наповнення, що може бути як усвідомленим, так і неусвідомленим.

Особливістю поведінки «сексуального саботажу» є його наслідки, від яких потерпають обоє партнерів – сексуальна незадоволеність, що може посилювати дисфункційність парної взаємодії.

Таким чином ми будемо трактувати «сексуальний саботаж» як приховану / замасковану протидію сексуальному зближенню, намагання перешкодити її здійсненню; навмисний її зрив шляхом прямої відмови, чи прямої протидії його виконанню переважно ненасильницьким шляхом при дотриманні всіх зовнішніх атрибутів очікуваної партнером копулятивної поведінки, що передбачає негативні наслідки для обох партнерів.

Як правило, поведінка «сексуального саботажу» обумовлюється невдоволенням одного із партнерів подружніми стосунками, що перебуває за межами сексуальної сфери їхнього подружнього життя. Саботаж є багатогранним явищем, що інтегрує в собі як особистісні особливості жінки, так і особливості взаємодії в подружній парі а також зовнішні впливи, зокрема соціальні та культурні норми.

Доведено, що поведінка відмов пов'язана із негативним трактуванням жінкою досвіду свого сексуального зростання у батьківській родині, індивідуально-оберігаючим ставленням до себе та відповідним зниженням сексуальної функціональності. Натомість налагодження здорових сексуальних стосунків базується на парній взаємодії, почутті задоволення та сексуальній функціональності, довірі до себе та позитивному сприйманні стосунків у парі.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. Представлені результати досліджень можуть послугувати новому напрямку досліджень щодо поведінки саботажу у парних інтимно-подружніх стосунках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] Г. Бевз, О. Гривакова, «Явище саботажу та його прояви у подружньому сексуальному житті жінки», на II Всеукр. наук.-практ. семінарі Актуальні питання практичної психології в умовах сьогодення; Вознюк О. Ю., Ред. Суми, 2025, с. 74–77.
- [2] Дж. Бек, *Когнітивно-поведінкова терапія: основи та практика*. Київ, Україна : Науковий світ, 2023.
- [3] Т. В. Зозуль, «Психологічне дослідження зв'язків сприйняття тілесності та сексуальних установок жінок як аспекту формування їх індивідуального еротичного коду», *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Психологія*, т. 32(71), № 5, с. 12–18, 2021.
<https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.5/03>

- [4] О. І. Морозова-Ларіна, «Психогенна фригідність у контексті психології розвитку», *Проблеми сучасної психології*, вип. 14, с. 521–530, 2011. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/160854/160058> Дата звернення: Лют. 10, 2025.
- [5] Л. М. Пелепейченко, «Специфіка комунікативного саботажу в досудовому дискурсі (на матеріалах художніх кінофільмів)», *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*, т. 2, № 48, с. 38–43, 2021. [Електронний ресурс].
Доступно: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v48/part 2/11.pdf> Дата звернення: Лют. 10, 2025.
- [6] М. Проценко, А. Гавловська, та А. Сімонцева, «Об'єктивна сторона злочинних проявів саботажу: порівняльно-правовий аналіз», *Актуальні проблеми правознавства*, вип. 2(22), с. 154–159, 2020. [Електронний ресурс].
Доступно: http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/2_2020.pdf Дата звернення: Лют. 10, 2025.
- [7] М. В. Проценко, А. А. Гавловська, Ю. В. Алябов, «Кримінально-правова характеристика саботажу (за федеральним кримінальним кодексом США): порівняльно-правовий аспект», *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*, № 2, с. 143–147, 2020.
<https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-2-21>
- [8] Л. М. Свиридова, Е. В. Крайніков, «Сприйняття власної сексуальності жінками різних вікових груп», *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*, вип. 3, с. 20–27, 2023.
<https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-3-3>
- [9] Н. О. Смахтіна, «Індивідуально-психологічні особливості жіночої сексуальності», автореф. дис. канд. наук; Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2011.
- [10] І. П. Суїма, «Комунікативний саботаж в респонсивних реченнях», *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*, вип. 67, с. 257–260, 2017. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/7606/1/77.pdf> Дата звернення: Лют. 10, 2025.
- [11] В. Татенко, *Психологія інтимного життя*. Кіровоград, Україна : Імекс-ЛТД, 2013. [Електронний ресурс].
Доступно: <https://is.gd/hGXS2M> Дата звернення: Лют. 10, 2025.

- [12] Д. Е. Шарф, *Сексуальні стосунки. Секс і сім'я з точки зору теорії об'єктних стосунків*. Київ, Україна : Центр навч. та практ. літ-ри, 2024.
- [13] Z. Javadivala, H. Allahverdipour, M. A. Jafarabadi, S. Azimi, N. Gilani, & V. K. Chattu, «Improved couple satisfaction and communication with marriage and relationship programs: are there gender differences? – a systematic review and meta-analysis», *Systematic Reviews*, 10:178, 2021.
<https://doi.org/10.1186/s13643-021-01719-0>.
- [14] A. C. Kinsey, W. B. Pomeroy, G. E. Martin, & P. H. Gebhard, *Sexual Behavior in the Human Female*. Institute for Sex Research; Indiana University Press, 1998.
- [15] S. Kratochvíl, *Sexuální dysfunkce*; 3, dop. a aktualizované vydání. Grada Publishing a.s., 2011.
- [16] E. Perel, *The State of Affairs: Rethinking Infidelity*. Harper, 2017. ISBN 9780062322593.

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF «SEXUAL SABOTAGE» AS A FORM OF SEX REFUSAL TO THE MARITAL PARTNER

Halyna Bevz,

Phd, Doctor of Psychology, Professor,
Head of Department of psychology of
Institute for Social and Political Psychology
of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0003-2487-5429>
galina.bevz@gmail.com

Oksana Hrivakova,

Master of Psychology, graduate of the
SIHE «University of Educational Management».
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0009-0004-0741-9055>
grivakova@gmail.com

Abstract. The article presents the results of a study conducted in Ukraine (2024) on a woman's refusal to have sex with her marital partner, which correlates with the concept of «sexual sabotage». Through modeling techniques and a transdisciplinary approach, the meaning of the term «sabotage» is clarified and applied in the field of human sexual behavior research. It has been established that «sexual sabotage» can manifest as a denial of sex to a partner through avoidance, manipulation, and protest behavior, which is driven by both conscious and unconscious factors. The manifestations of sexual sabotage in a woman's behavior are determined by

her childhood sexual development experience, the evaluative attitude of her relatives toward the manifestations of her sexuality, the openness of sexual topics in the parental family and their accessibility in discussing sexual education topics, as well as the experience of the first sexual contact and the amount of information received about sex. It has been proven that obtaining information about sex through literature and peers (without the participation of supportive adults) increases a woman's fears of sexual intimacy and can further provoke the development of painful symptoms during intercourse. It has been established that a decline in sexual function at the individual level is directly related to refusals to have sex, while its increase is associated with the feeling of sexual satisfaction based on partner interaction. Based on factor analysis, it was found that the refusal of sex, as a form of sexual sabotage, is rooted in the biased rejection of the partner, which is determined by negative or restrictive sexual experiences in the parental family and by women's behavior driven by imaginary self-preservation. In contrast, the establishment of healthy sexual relationships is based on partner interaction and trust. «Sexual sabotage», as a newly defined topic in the field of domestic psychological research, introduces a new area of scientific inquiry that requires further focused study and clarification and represents a promising avenue for future research.

Keywords: spouses; sexual relations; sexual satisfaction; refusal of sex; sabotage; sexual sabotage; childhood experience.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] Н. Bevz, О. Hrivakova, «Iavyshche sabotazhu ta yoho proiavy u podruzhnomu seksualnomu zhytti zhinky», na II Vseukr. nauk.-prakt. seminari Aktualni pytannia praktychnoi psykholohii v umovakh sohodennia; Vozniuk O. Yu., Red. Sumy, 2025, s. 74–77. (in Ukrainian).
- [2] Dzh. Bek, Kohnityvno-povedinkova terapiia: osnovy ta praktyka. Kyiv, Ukraina : Naukovyi svit, 2023. (in Ukrainian).
- [3] T. V. Zozul, «Psykholohichne doslidzhennia zviazkiv spryniattia tilesnosti ta seksualnykh ustanovok zhinok yak aspektu formuvannia yikh indyvidualnoho erotychnoho kodu», Vcheni zapysky TNU im. V.I. Vernadskoho. Serii: Psykholohiia, t. 32(71), № 5, s. 12–18, 2021. <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.5/03> (in Ukrainian).
- [4] O. I. Morozova-Larina, «Psykhhohenna fryhidnist u konteksti psykholohii rozvytku», Problemy suchasnoi psykholohii, vyp. 14, s. 521–530, 2011. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://journals.uran.ua/index.php/2227->

- [6246/article/view/160854/160058](#) Data zvernennia: Liut. 10, 2025. (in Ukrainian).
- [5] L. M. Pelepeichenko, «Spetsyfika komunikatyvnoho sabotazhu v dosudovomu dyskursi (na materialakh khudozhnikh kinofilmiv)», *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia Filolohiia*, t. 2, № 48, s. 38–43, 2021. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v48/part_2/11.pdf Data zvernennia: Liut. 10, 2025. (in Ukrainian).
- [6] M. Protsenko, A. Havlovska, ta A. Simontseva, «Obiektivna storona zlochynnykh proiaviv sabotazhu: porivnialno-pravovyi analiz», *Aktualni problemy pravoznavstva*, vyp. 2(22), s. 154–159, 2020. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/2_2020.pdf Data zvernennia: Liut. 10, 2025. (in Ukrainian).
- [7] M. V. Protsenko, A. A. Havlovska, Yu. V. Aliabov, «Kryminalno-pravova kharakterystyka sabotazhu (za federalnym kryminalnym kodeksom SShA): porivnialno-pravovyi aspekt», *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Yurydychni nauky*, № 2, s. 143–147, 2020. <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-2-21> (in Ukrainian).
- [8] L. M. Svyrydova, E. V. Krainikov, «Spryiniattia vlasnoi seksualnosti zhinkamy riznykh vikovykh hrup», *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia Psykholohichni nauky*, vyp. 3, s. 20–27, 2023. <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2023-3-3> (in Ukrainian).
- [9] N. O. Smakhtina, «Indyvidualno-psykholohichni osoblyvosti zhinochoi seksualnosti», avtoref. dys. kand. nauk; Kharkivskiyi nats. un-t im. V.N. Karazina. Kharkiv, 2011. (in Ukrainian).
- [10] I. P. Suima, «Komunikatyvnyi sabotazh v responsyvnykh rechenniakh», *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Filolohichna»*, vyp. 67, s. 257–260, 2017. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/7606/1/77.pdf> Data zvernennia: Liut. 10, 2025. (in Ukrainian).
- [11] V. Tatenko, *Psykholohiia intymnoho zhyttia*. Kirovohrad, Ukraina : Imeks-LTD, 2013. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/hGXS2M> Data zvernennia: Liut. 10, 2025. (in Ukrainian).
- [12] D. E. Sharff, *Seksualni stosunky. Seks i simia z tochky zoru teorii obiektivnykh stosunkiv*. Kyiv, Ukraina : Tsentr navch. ta prakt. lit-ry, 2024. (in Ukrainian).

- [13] Z. Javadivala, H. Allahverdipour, M. A. Jafarabadi, S. Azimi, N. Gilani, & V. K. Chattu, «Improved couple satisfaction and communication with marriage and relationship programs: are there gender differences? – a systematic review and meta-analysis», *Systematic Reviews*, 10:178, 2021. <https://doi.org/10.1186/s13643-021-01719-0> (in English).
- [14] A. C. Kinsey, W. B. Pomeroy, G. E. Martin, & P. H. Gebhard, *Sexual Behavior in the Human Female*. Institute for Sex Research; Indiana University Press, 1998. (in English).
- [15] S. Kratochvíl, *Sexuální dysfunkce; 3, dop. a aktualizované vydání*. Grada Publishing a.s., 2011. (in Czech).
- [16] E. Perel, *The State of Affairs: Rethinking Infidelity*. Harper, 2017. ISBN 9780062322593. (in English).

*Стаття надійшла до редакції
12 лютого 2025 року*

